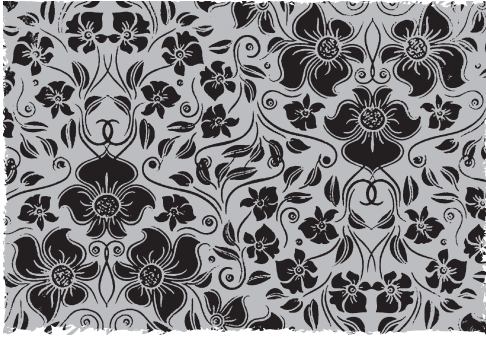

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب دوم

خروج جدید
دستورالعمل
تلاوت قرآن

زیر نظر استاد محمد تقی فیاض محسن

سرشناسه:	امیری، مهدی، ۱۳۶۹-
عنوان و نام پدیدآور:	مراقبات اخلاق توحیدی/ زیر نظر محمدتقی فیاض بخش؛ به کوشش هیئت علمی موسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی علیه السلام؛ پژوهش و تدوین مهدی امیری، مهدی رضایی.
مشخصات نشر:	تهران: فیض فرزآن، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری:	ج ۲؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک:	۶-۲۵-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸: دوره؛
	۳-۲۶-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸؛ ج ۱: ۸۰۰۰۰۰ ریال؛
	۰-۲۷-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸؛ ج ۲: ۱۱۰۰۰۰۰ ریال؛
وضعیت فهرست نویسی:	فیفا
مندرجات:	ج ۱. دوام طهارت.. ج ۲. انس با قرآن.
موضوع:	طهارت
	Taharat*
موضوع:	قرآن -- تلاوت
	Qur'an -- Reading
شناسه افزوده:	رضایی، مهدی، ۱۳۷۱-
شناسه افزوده:	Rezaei, Mahdi
شناسه افزوده:	فیاض بخش، محمدتقی، ۱۳۴۲ -
شناسه افزوده:	موسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی
رده بندی کنگره:	BP۱۸۵/۲
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۲۵۲
شماره کتابشناسی ملی:	۹۱۷۲۳۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	فیفا

دستورات اخلاق توحیدی

کتاب دوم: تلاوت قرآن

زیر نظر: استاد محمدتقی فیاض بخش

پژوهش و تدوین: مهدی امیری - مهدی رضایی

ناشر: فیض فرزآن

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۰-۲۷-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸

شابک دوره: ۶-۲۵-۵۷۹۶-۶۲۲-۹۷۸

تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۷۹۷۴۷۵۰

برای اطلاع از دیگر محصولات مؤسسه، عدد ۱۰ را به سامانه

۰۲۱۳۳۹۸۷۹۹۰ پیامک کنید.

جلوه نور علوی

موسسه فرهنگی هنری جلوه نور علوی

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۸۷۹۹۰

سایت: www.jelveh.org

کلیه حقوق مادی و معنوی

این اثر متعلق به مؤسسه

جلوه نور علوی ع است.

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۷	قرائت قرآن، تکلم با خدای رحمان
۸	قرآن تبیان فطرت انسانی
۱۱	آداب تلاوت
۱۷	میزان قرائت و توصیه به برخی سوره‌ها
۱۹	اوقات مناسب تلاوت قرآن
۲۱	روز اول تا روز دهم: اهمیت تلاوت قرآن
۴۸	روز یازدهم: تلاوت مسبحات
۵۱	روز دوازدهم تا روز بیستم: آداب تلاوت
۸۲	روز بیست و یکم: آداب تلاوت
۸۶	روز بیست و دوم تا روز بیست و هفتم: استماع قرآن
۱۰۴	روز بیست و هشتم و بیست و نهم: مراتب قرآن
۱۱۲	روز سی‌ام تا روز چهلم: آثار تلاوت
۱۵۰	فهرست منابع

مقدمه

قرائت قرآن، تکلم با خدای رحمان

قرآن کریم، معدن حکمت و هادی و راهنمای سلوک انسان است؛ کتابی که نوربخش سیر الی الله و نجات‌دهنده از انحرافات و فتنه‌هاست. این نسخه الهی، رهنمون به سعادت و موجب هدایت و رحمتی برای مؤمنان است: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ»^۱.

قرآن والاترین معجزه پیامبر گرامی اسلام ﷺ است؛ کتاب قیمی که در تبیین معارف الهی نه تنها پروردگاران معلقات سبعة و صاحبان شعر و ادب تازی را در بلاغت و شیوایی بیان مبهور خود نمود بلکه در عمق و محتوا در طول پانزده قرن نورافشانی بر عقول و قلوب بشریت و قیومت بر افکار و ادیان و مذاهب گوناگون الهی و غیر الهی، هیچ‌کس نتوانست با آن حتی در یک سوره کوتاه هم آوردی کند و در تحدی با کتاب الهی سخنی به

---

۱. یونس، ۵۷؛ ای مردم! یقیناً از سوی پروردگارتان برای شما پند و موعظه‌ای آمده؛ و شفاست برای آنچه در سینه‌هاست و سراسر هدایت و رحمتی است برای مؤمنان.

عمق و زیبایی و متانت قرآن بر زبان جاری نماید.^۱
 عظمت و بزرگی قرآن را باید در سرچشمه آن جستجو نمود؛
 خداوند متعال در آغاز سوره هود می‌فرماید: ﴿كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ
 فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ﴾^۲؛ قرآن از جانب حکیمی آگاه فرستاده
 شد تا بندگان از سفره گهربار آن برای سیر در مراتب قرب توشه
 بگیرند و به ادب الهی آراسته گردند.

قرآن در بیان رسول خدا ﷺ سفره گسترده و خوان کرم الهی
 برای میهمانان پروردگار در دنیاست.^۳ حق متعال میهمانان خود
 را به ضیافت خاص خود فرا خوانده تا هرکس به اندازه ظرفیت
 و بنا بر ذائقه خود از غذاهای متنوع و رنگین آن بهره‌مند شود؛
 به تعبیری، خالق عالم با تنزیل قرآن سفره‌ای به پهنای تاریخ
 بشریت و با میهمانانی به عدد مؤمنان گسترده است تا انسان‌ها
 بتوانند به نحو شایسته از آن متنعم گردند.

قرآن تبیان فطرت انسانی

خداوند فطرت انسانی را منطبق بر دین خود قرار داد. جوهره دین
 بیان توحید است و کتب آسمانی نیز بیانگر دین الهی هستند،
 فطرت انسانی نیز هماهنگ با قرآن و دین الهی است و هر سه
 بیانگر یک حقیقت در نظام تکوین و تشریح یعنی کلمه توحید و
 اسما و صفات الهی در دنیا و آخرت هستند و انسان جامع همه این
 کمالات بالقوه در فطرت الهی خود است.

۱. «وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا عَلَىٰ يَسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِمَّن دُونِ اللَّهِ
 إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۳﴾ فَإِنْ لَّمْ تَقْعَلُوا وَلَنْ تَقْعَلُوا فَاْتَقُوا النَّارَ الَّتِي وُقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ
 لِلْكَافِرِينَ﴾؛ البقرة، ۲۳ و ۲۴.

۲. هود، ۱؛ کتابی است که آیات آن استحکام یافته، سپس از جانب حکیمی آگاه، به
 روشنی بیان شده است.

۳. رسول خدا ﷺ فرمود: «إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ مَأْدُبَةُ اللَّهِ، فَتَعَلَّمُوا مِنْ مَأْدِبَتِهِ مَا اسْتَطَعْتُمْ»؛
 جامع الأخبار، ص ۱۱۴.

بنابراین دستورات و فرهنگ قرآن و معارف اهل بیت علیهم السلام با خواسته‌های فطری انسان نه تنها هم‌نوایی دارند که حقیقت همه آنها از یک مبدأ سرچشمه و به یک مقصد ختم می‌گردند و آن توحید و ولایت است و انسان فطری، عاشق مخلصی است که در سراسر زندگی به دنبال یک حقیقت می‌گردد و آن مشاهده جلاوت توحید و ولایت در میان آیات تکوین و تشریح الهی است و آن را نه در میان استدلال‌های فلسفی و علوم اکتسابی و حصولی، بلکه در جای جای عالم می‌یابد و آیات قرآن هم‌صدا با جهان راهنمای او در کشف آیات آفاقی و انفسی است تا گمشده او را در درون و بیرون به او ارائه دهد.

بر این مبنا آیات قرآنی با آیات انفسی و آفاقی هم‌نوایی دارند و همگی از یک حقیقت خبر می‌دهند؛ و تسبیح‌گویان سیر به سوی توحید را می‌طلبند و لذا هر آنچه انسان موحد در قرآن می‌یابد، حقیقت آن را در خود و جهان آفرینش می‌یابد؛ از این رو، آیات قرآنی به حقیقت انسان و حقیقت دین اشاره دارد و به همین جهت است که معمولاً مشاهدات و مکاشفات بزرگان در حال تلاوت قرآن حاصل می‌شد. در یک کلام می‌توان گفت: انس با قرآن، انس با مراتب باطنی خود است. شاهد سخن، آیه شریفه فطرت است: «فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَیِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ»؛ خداوند در این بیان به انسان توصیه می‌نماید حقیقت خود را با تمام کمالاتش در حالی متعادل به پا دارد و با دین منطبق کند! او باید توجه داشته باشد که این دین همان فطرتی است که خداوند جل جلاله آن را در نهاد همه مردم قرار داده است.

---

۱. الروم، ۳۰؛ پس حق‌گرایانه و بدون انحراف با همه وجودت به سوی این دین روی آور! سرشت خدا که مردم را بر آن سرشته است؛ برای آفرینش خدا هیچ‌گونه تغییر و تبدیلی نیست؛ این است دین درست و استوار؛ ولی بیشتر مردم معرفت و دانش ندارند.

حال که قرآن، تبیانِ فطرت انسانی است، انسان هنگام تلاوت قرآن در واقع، مراتب درونی خود را واکاوی می‌کند. پس دستور سلوکی قرائت قرآن در حقیقت توجه به معرفت‌النفس است و سالک با تلاوت آیات الهی در مراتب باطنی خود پیش می‌رود؛ گویی آیات حقیقت خود را می‌خواند و فطرت الهی خویش را در لسان پروردگار تبیین می‌نماید. با توجه به اینکه نفس انسانی ذومراتب است هر انسانی در هر مرتبه‌ای که باشد با همان مرتبه از قرآن ارتباط برقرار می‌کند و از اقیانوس بیکران کلام الهی بهره‌مند می‌شود. در این باره امیرالمومنین علیه السلام می‌فرمایند: «إِنَّ كِتَابَ اللَّهِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى الْعِبَارَةِ وَالْإِشَارَةِ وَاللَّطَائِفِ وَالْحَقَائِقِ؛ فَالْعِبَارَةُ لِلْعَوَامِّ وَالْإِشَارَةُ لِلْخَوَاصِّ وَاللَّطَائِفُ لِلْأَوْلِيَاءِ وَالْحَقَائِقُ لِلْأَنْبِيَاءِ». پس قرآن دارای بواطنی است که منطبق با مراتب درونی انسان است؛ همان طور که رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند: «إِنَّ لِلْقُرْآنِ ظَهْرًا وَبَطْنًَا وَلِبْطَنِيهِ بَطْنٌ إِلَى سَبْعَةِ أَبْطُنٍ».^۲ دستورات و فرهنگ معارف اهل بیت علیهم السلام سالک را به انس حداکثری با قرآن که در حقیقت منشور انسانیت است، سوق می‌دهد تا از طریق فطرت الهی که قرآن در معارف بشری بر محور توحید گشود، متنعم شوند و زنگار از دل و جان بزدایند: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَصَدُّ كَمَا يَصَدُّ الْحَدِيدُ؛ جَلَاؤُهَا تَلَاوَةُ الْقُرْآنِ»^۳؛ حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام درباره قرآن فرموده است: «فَإِنَّهُ رَبِيعُ الْقُلُوبِ»^۴؛ این کتاب دل‌ها را بهاری و تازه می‌کند؛ چون همیشه دارای طراوت و تازگی است.

با این نگاه و رویکرد، انسان اهمیت دستور پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

۱. عوالی اللئالی، ج ۴، ص ۱۰۵.

۲. همان، ص ۱۰۷.

۳. نهج الفصاحة، ص ۳۴۳.

۴. نهج البلاغة، ص ۱۶۴.

به امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ در رابطه با تلاوت قرآن را در می‌یابد: «عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كُلِّ حَالٍ»؛ در هر حالی قرآن را تلاوت کن! به همین خاطر، قرآن کریم در همه دستورات سلوکی حضوری پررنگ دارد. برای نمونه یکی از اجزای مهم نماز، قرائت قرآن است و از آداب وضو، تلاوت آیات الهی است. همچنین محور اصلی نماز شب - به عنوان یکی از دستورات مورد تأکید اسلام - تلاوت آیات قرآن است. خداوند سُبْحَانَكَ به پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چنین دستور می‌دهد که شبانگاه قرآن بخوان!^۱

حال که قرآن کریم دارای بواطنی منطبق با مراتب باطنی انسان است، تلاوت قرآن و انس با این کلام گهربار مانند همه دستورات سلوکی نیازمند رعایت آدابی است و برای رسیدن به حقایق آن باید این آداب خاص مورد توجه قرار گیرد.

آداب تلاوت

در کتاب مصباح الشریعة پیرامون آداب تلاوت قرآن کریم چنین نقل شده است: «فَقَارِئُ الْقُرْآنِ مُحْتَاَجٌ إِلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ قَلْبٍ خَاشِعٍ وَبَدَنِ فَارِغٍ وَمَوْضِعٍ خَالٍ»^۲؛ قاری قرآن نیازمند سه چیز است: قلبی خاشع، بدنی فارغ از اشتغالات مزاحم، و مکانی خلوت و به دور از اغیار. در ادامه می‌فرماید: کسی که قرآن را با رعایت آداب خاص آن قرائت کند، شیرینی گفتگو با حق متعال را در می‌یابد و به تناسبی که شخص جزو خواص قرار بگیرد، لحن کلام الهی و اشارات و لطائف خاص آن را درک خواهد نمود. صاحب این مقام که جرعه‌ای از زلال وحی را نوشیده، هیچ حالی را بر این حال

۱. الکافی، ج ۸، ص ۷۹.

۲. «إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ»؛ المزمّل، ۲۰.

۳. مصباح الشریعة، ص ۲۸.

خوش ترجیح ندهد و و هرگز حاضر نیست از محضر قرآن کریم خارج گردد. او بهترین و زنده‌ترین و شاداب‌ترین حال و زمان خود را به قرائت قرآن اختصاص می‌دهد و گفتگو با خداوند را بر تمام عبادات مقدم می‌سازد: «فَإِذَا تَفَرَّغَ نَفْسُهُ مِنَ الْأَسْبَابِ... وَجَدَ حَلَاوَةً مُخَاطَبَاتِ اللَّهِ تَعَالَى عِبَادَهُ الصَّالِحِينَ وَعَلِمَهُ لُطْفَهُ بِهِمْ وَمَقَامَ اخْتِصَاصِهِ لَهُمْ يَفْنُونَ كَرَامَاتِهِ وَبِدَائِعِ إِشَارَاتِهِ فَإِنْ شَرِبَ كَأْسًا مِنْ هَذَا الْمَشْرَبِ لَا يَخْتَارُ عَلَى ذَلِكَ الْحَالِ حَالًا وَعَلَى ذَلِكَ الْوَقْتِ وَقْتًا بَلَّ يُؤَيِّرُهُ عَلَى كُلِّ طَاعَةٍ وَ عِبَادَةٍ لِأَنَّ فِيهِ الْمُنَاجَاةَ مَعَ الرَّبِّ بِلَا وَاسِطَةٍ»^۱.

خداوند درباره خواص از مؤمنین می‌فرماید: «اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ»^۲؛ هنگام تلاوت آیات الهی - که برترین و زیباترین سخن است - تمام جوارح و جوانح ایشان به خاطر خشیت الهی به لرزه می‌افتاد و قلبشان ذاکر به ذکر الهی می‌شد. عده‌ای قرآن را ایستاده تلاوت می‌کردند و پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روی نوک پا می‌ایستادند. این حال حضرت نشان از این داشت که تمام توجه ایشان به حقیقت قرآن است و وجود مبارک پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هنگام تلاوت ذوب در توحید می‌شدند. در احوالات علامه بحر العلوم حَرَمِيَّ نقل شده است که ایشان وقتی نام قرآن می‌آمد، بسیار احترام می‌کرد و اگر در اتاقی قرآن بود، نمی‌خوابید و پایش را دراز نمی‌کرد؛ زیرا تفخیم قرآن، تفخیم توحید و ساحت قرآن، ساحت ولایت است. مجموعه پیش رو گزیده‌ای از اشارات قرآنی و روایی و بیانات اهل معنا پیرامون قرآن است. از آنجا که در همه مکاتب اخلاقی اهتمام به قرآن جزو اهم دستورات سلوکی بوده و در مکتب تربیتی آیت‌حق، ملاحسینقلی همدانی حَبِيبُ اللَّهِ شاگردان موظف بودند همه

۱. همان، ص ۲۹.

۲. الزمر، ۲۳.

روزه مقدار قابل توجهی از آیات الهی را تلاوت کنند و با آن مانوس باشند، کتاب حاضر بر اساس یک اربعین تنظیم شده و اهل دل می‌توانند هر روز قبل از تلاوت قرآن به بیانات یک روز از اربعین کتاب مراجعه کنند.

اکنون به برخی از آداب تلاوت و ورود به محضر قرآن اشاره می‌شود:

۱. صدای زیبا و محزون

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «لِكُلِّ شَيْءٍ حَلِيَّةٌ وَ حَلِيَّةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ»^۱؛ هر چیزی زینتی دارد و زینت قرآن، صدای زیباست. قرآن کریم را باید با صدایی خوش و زیبا خواند. خانم‌ها نیز در جایی که مرد نامحرم صدایشان را نمی‌شنود، می‌توانند با صدای زیبا قرآن بخوانند. ملاک صدای زیبا این نیست که خواننده فقط لذت ببرد؛ بلکه صدای زیبا آن است که در دل شنونده ایجاد خشیت کند. قاری قرآن ابتدا باید قلب خودش را منقلب کند تا بتواند قلوب دیگران را به حرکت در آورد.

وقتی انسان با حزن قرآن بخواند، قرآن بر روح او می‌نشیند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَاقْرَؤْهُ بِالْحُزْنِ»^۲؛ قرآن با حزن نازل شد، پس شما هم با حزن قرآن بخوانید! منظور از حزن در روایت شریفه، حزن ممدوحی است که موجب انس با خداوند صلی الله علیه و آله و عالم ملکوت می‌گردد که وطن حقیقی انسان است.

۲. ترتیل

خداوند جل جلاله به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چنین می‌فرماید: «وَرِئِلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً»^۳؛ قرآن را با ترتیل بخوان! حضرت رسول صلی الله علیه و آله در توضیح این

۱. الکافی، ج ۲، ص ۶۱۵.

۲. همان، ص ۶۱۴.

۳. المزمّل، ۴.

آیه فرموده است: «بَيِّنُهُ بَيِّنَانًا وَلَا تَنْتُرُهُ نَتْرَ الرَّمْلِ وَلَا تَهْدَهُ هَدَى السَّعْرِ»؛ قرآن را بریده بریده نخوان! طوری تلاوت کن که کلماتش واضح به گوش شنونده برسد و بتواند آن را درک کند. همچنین مثل کسی که دانه را پراکنده روی زمین دانه می پاشد، کلمات قرآن را پراکنده مخوان و قرآن را مثل شعر تلاوت نکن! سپس حضرت قاعده ترتیل قرآن را این گونه بیان می فرماید: «قِفُوا عِنْدَ عَجَائِهِ حَرِّكُوا بِهِ الْقُلُوبَ وَلَا يَكُونُ هَمٌّ أَحَدِكُمْ آخِرَ السُّورَةِ»؛ قاری قرآن وقتی با عجایب آیات الهی برخورد کرد، تأمل کند و قلبش را با آیات قرآن گره بزند! باید به قلب فرصت داد و از آن آیه به سرعت عبور نکرد. تمام همت انسان این نباشد که سوره را زودتر تمام کند؛ به همین خاطر است که اساتید اخلاق به شاگردان خود دستور می دادند روزی چند صفحه قرآن بخوانند و حداقل در چند آیه از آن تأمل و دقت نمایند.

۳. تدبر

قاری قرآن باید هنگام تلاوت تدبر کند. تدبر یعنی وقتی انسان آیه ای را می خواند، مراحل اولیه واژه شناسی، نکات ادبی و بلاغی را در نظر گرفته و با لحاظ سیاق آیات قبل و بعد، سعی در فهم آیه داشته باشد. امام زین العابدین علیه السلام می فرماید: «آيَاتُ الْقُرْآنِ خَزَائِنٌ فَكَلَّمَا فَتَحَتْ خِزَانَةً يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنْظُرَ مَا فِيهَا»^۲؛ آیات قرآن گنجینه هایی هستند که هرگاه در گنجینه را باز کردی، سطحی به آن نگاه نکن و گنج را زیر و رو کن! قرآن کریم عهد و پیمان الهی با انسان هاست. می فرماید: وقتی قرآن می خوانی ببین خداوند با تو چه پیمانی بسته است! مبادا سرسری عبور کنی که اگر چنین کردی، روزی خواهد آمد که همین آیات را به تو عرضه می کنند و می گویند: ما

۱. النوادر (لراوندی)، ص ۳۰.

۲. الکافی، ج ۲، ص ۶۰۹.

این پیمان را از تو گرفتیم؛ در آن موقع اگر بگویی: حواسم نبود، از تو این توجیه را نمی‌پذیرند. خداوند متعال می‌فرماید: ﴿أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ﴾^۱؛ به عهدم وفا کنید تا به عهدتان وفا کنم! وقتی کسی در رتبه خودش به عهد بندگی در درگاه الهی وفا نکند، خدا هم به عهدش وفا نمی‌کند. عهد خداوند، تربیت و هدایت انسان و فراهم کردن زمینه رشد استعدادهای اوست.

۴. خضوع و خشوع

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَلَمْ يَخْضَعْ لِلَّهِ وَلَمْ يَرِقْ قَلْبُهُ وَلَا يُنْشِئُ حَزْناً وَوَجْلاً فِي سِرِّهِ فَقَدْ اسْتَهَانَ بِعَظِيمِ سَانِ اللَّهِ تَعَالَى»^۲؛ کسی که هنگام قرائت قرآن قلبش رقیق و خاضع نشود و حزن ممدوح بر آن جاری نگردد و باطنش جلا نگیرد، شأن عظیم پروردگار را تحقیر کرده است! با بهره‌مندی از این بیان امام علیه السلام می‌توان خود را محک زد که هنگام تلاوت قرآن چه حالی به انسان دست می‌دهد؟! در کلامی دیگر، حضرت صادق علیه السلام می‌فرماید: «لَقَدْ تَجَلَّى اللَّهُ لِخَلْقِهِ فِي كَلَامِهِ وَلَكِنْ لَا يُبْصِرُونَ»^۳؛ یعنی خداوند در کلامش بر بندگانش تجلی کرده است ولی مردم نمی‌بینند. بر این اساس، بهترین زمانی که انسان می‌تواند خدا را ببیند، هنگام تلاوت قرآن است. یکی از اساتید اخلاق به شاگردش دستور تلاوت قرآن را داد. بعد از مدتی شاگرد به استاد گفت: من انس خوبی با قرآن برقرار نموده و حال خوشی پیدا کرده‌ام. استاد به او گفت: وقتی می‌خواهی قرآن بخوانی، توجه داشته باش که این قرآن کلام پروردگار است و چنان باش که گویا خداوند هم اکنون با تو مستقیماً سخن می‌گوید و ادب تلاوت را حفظ کن!

۱. البقرة، ۴۰.

۲. مصباح الشریعة، ص ۲۸.

۳. عوالی اللئالی، ج ۴، ص ۱۱۶.

چنین توجهی قلب انسان را خاضع و خاشع در مقابل قرآن می‌گرداند. البته باید زمینه‌ها و مقدمات آن را فراهم نمود. با قلبی پُر از مشغله و درگیر با خواطر فراوان هرگز نمی‌توان از تلاوت قرآن بهره لازم را برد.

عروس حضرت قرآن نقاب آن‌گه براندازد

که دارالملک ایمان را مجرّد بیند از غوغا

عجب نبود که از قرآن نصیبت نیست جز نقشی

که از خورشید جز گرمی نبیند چشم نابینا^۱

به تعبیر استاد، آیت‌الله سعادت‌پرور رحمته‌الله علیه، روی آب مواج نمی‌توان عکس خود را دید. علاوه بر آن، زمان و مکان و حالات انسان نیز در خشوع قلب تأثیر دارند؛ مثلاً در محل تلاوت نباید سر و صدا و سایر عوامل مزاحم وجود داشته باشد.

۵. ادای حق تلاوت

وقتی از امام صادق علیه السلام درباره آیه شریفه «وَرِئِلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً»^۲ سؤال شد، حضرت فرمود: تالی قرآن باید قرآن را به گونه‌ای بخواند که اولاً، بنای او اطاعت از فرامین قرآن و پیروی از بیانات الهی باشد و ثانیاً، کلمات را آن‌چنان با توجه و حضور قلب ادا کند که بر قلب مخاطب اثرگذار باشد؛ مثلاً وقتی آیات عذاب را محزون و مقطّع بخواند و وقتی به آیات بهشت می‌رسد، با نشاط و بهجت و بشارت بخواند و مخاطب را در فضای قرآن قرار دهد. این معنای تلاوت است. در واقع، وقتی به آیات عذاب برخورد می‌کند، باید نفس اماره‌اش را عتاب کند و وقتی به آیات توحیدی برخورد می‌کند، باید به مرتبه عالی نفس خود که ذوب در توحید است،

۱. دیوان سنایی، قصیده ۷.

۲. المزمّل، ۴.

توجه کند؛ وقتی به آیات بهشت می‌رسد، به مراتب نفس خودش در مراتب «جنة اللقاء» و «جنة المأوى» و «سدرة المنتهى» نگاه کند؛ چون قرائت به معنای جمع کردن است؛ یعنی قاری قرآن کلمات را منسجم و منظم کنار هم بچیند؛ اما «تالی» به معنای پیرو است. رسول اکرم ﷺ در تعبیر زیبایی می‌فرماید: در هنگام تلاوت، کلمات قرآن را مثل ریگ پرت نکنید؛ بلکه کلمات را به هم پیوسته و در یک سیاق و در قالب آن معنا بخوانید!

میزان قرائت و توصیه به برخی سوره‌ها

در مکتب تربیتی علامه طباطبایی رحمته الله علیه و سایر بزرگان، دستور انس با قرآن و تلاوت آیات الهی همواره مورد تأکید بوده و از اصلی‌ترین دستورات سلوکی است؛ به نحوی که ایشان به شاگردان خود توصیه می‌کردند روزانه یک جزء قرآن بخوانند. البته درباره شاگردانی که به تازگی وارد دستورات می‌شدند، قدری حالشان را مراعات نموده و تلاوت یک حزب را به آنان توصیه می‌کردند.

رسول اکرم ﷺ فرموده است: هرکس ده‌آیه از قرآن را شب بخواند، از اهل غفلت نوشته نمی‌شود؛ هرکس پنجاه‌آیه بخواند، از اهل ذکر محسوب می‌گردد؛ هرکس صد آیه بخواند، از مطیعان است؛ هرکس دویست‌آیه بخواند، جزو خاشعان نوشته می‌شود و هرکس سیصد آیه بخواند، از رستگاران نوشته می‌شود؛ هرکس پانصد آیه بخواند، جزو اهل تلاش محسوب می‌شود؛ هرکس هزار آیه بخواند، برایش یک قنطار نوشته می‌شود؛ قنطار، پنجاه هزار مثقال طلاست و هر مثقال، بیست و چهار قیراط است که کوچک‌ترین قیراط، مانند کوه احد و بزرگ‌ترین آنها از زمین تا آسمان است.^۲

۱. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: بَيْنَهُ تَبِينًا وَلَا يُهْدَهُ هَدَى الشَّعْرِ؛ فَعُوا عِنْدَ عَجَابِهِ وَجَرَّحُوا بِهِ الْقُلُوبَ وَلَا يَكُنْ هُمْ أَحَدُكُمْ آخِرَ السُّورَةِ»؛ میزان الحکمة، ج ۹، ص ۳۵۴.

۲. «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ فِي لَيْلَةٍ لَمْ يَكْتُبْ مِنَ الْعَافِلِينَ وَمَنْ قَرَأَ خَمْسِينَ آيَةً كُنِيَ

برخی از اساتید می‌فرمودند: بهتر است انسان از ابتدای قرآن شروع کند تا پس از مدتی ختم کامل بنماید و از همه آیات بهره‌برد. در میان سوره‌های قرآنی، برخی بیشتر مورد عنایت هستند؛ مانند سوره‌های مبارکه واقعه و یاسین و سوره‌های مسبحات. به فرموده امام صادق علیه السلام، سوره «یس» قلب قرآن است و کسی که آن را در شب یا روز تلاوت کند، از خطرات نگاه داشته شود و رزقش وسعت می‌یابد؛ و خداوند بر او هزار ملک می‌گمارد که او را از شر شیاطین حفظ کنند؛ و اگر همان روز بمیرد، وارد بهشت شود. ملائکه در تشییع او شرکت کنند و قبرش نورانی گردد؛ و در جایگاه انبیای الهی قرار خواهد گرفت. در قیامت، به او اجازه داده می‌شود که هرکه را بخواهد، شفاعت کند.^۱ درباره سوره واقعه نیز حضرت صادق علیه السلام فرمودند: کسی که مشتاق بهشت و وصف آن

مِنَ الدَّاكِرِينَ وَمَنْ قَرَأَ مِائَةَ آيَةِ كُتِبَ مِنَ الْقَائِمِينَ وَمَنْ قَرَأَ مِائَتَيْ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ النَّاشِئِينَ وَمَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ مِائَةِ آيَةٍ كُتِبَ مِنَ الْقَائِمِينَ وَمَنْ قَرَأَ خَمْسِينَ آيَةً كُتِبَ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ وَمَنْ قَرَأَ أَلْفَ آيَةٍ كُتِبَ لَهُ قِنْطَارٌ مِنْ نَبْتِ الْقِنْطَارِ خَمْسَةَ عَشَرَ أَلْفَ مِثْقَالٍ مِنْ ذَهَبٍ وَالْمِثْقَالُ أَرْبَعَةُ وَعِشْرُونَ قِيرَاطًا أَصْغَرُهَا مِثْلُ جَبَلٍ أَحَدٍ وَأَكْبَرُهَا مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ؛ الكافي، ج ۲، ص ۶۱۲.

۱. «قال أبو عبد الله عليه السلام: إن لكل شيء قلباً وإن قلب القرآن يس، ومن قرأها قبل أن يتأمر أو في نهاره قبل أن يمسي كان في نهاره من المحفوظين والمزروقين حتى يمسي، ومن قرأها في ليله قبل أن يتأمر وكل الله به ألف ملك يحفظونه من شر كل شيطان رجيم ومن كل آفة وإن مات في يومه أدخله الله الجنة وحصر غسله ثلاثون ألف ملك كلهم يستغفرون له ويستغفونه إلى قبره بالاستغفار، فإذا دخل في تحته كانوا في جوف قبره يعبدون الله وتواب عبادتهم له، ويفسخ له في قبره مد بصره، وأومر من صغطة القبر، ولم يزل له في قبره نور ساطع إلى عنان السماء إلى أن يخرجته الله من قبره فإذا أخرجته لم يزل ملائكة الله يستغفونه ويحذونته ويضحكون في وجهه، وتبشرونه بكل خير حتى يجوزونه على الصراط والميزان، ويوقفونه من الله موقفاً لا يكون عند الله خلق أقرب منه إلا ملائكة الله الممرئون وأنبياءه المرسلون، وهو مع النبيين واقف بين يدي الله لا يحزن مع من يحزن ولا يهتم مع من يهتم ولا يجزع مع من يجزع، ثم يقول له الرب تبارك وتعالى: اشفع عبدي أشفعك في جميع ما تشفع، وسألني أعطك عبدي جميع ما تسأل، فيسأل فيعطى، ويشفع فيشفع، ولا يحاسب ولا يوقف مع من يوقف، ولا يزل مع من يزل، ولا يكتب بخطيته ولا ينسئ من سوء عليه، ويعطى كتابه منسوراً حتى يهبط من عند الله، فيقول الناس بأجمعهم: سبحان الله ما كان لهذا العبد من خطية واحدة، ويكون من فقهاء محمد صلى الله عليه وآله؛ تفسير نورالثقلين، ج ۴، ص ۳۷۱.

است، سوره واقعه را بخواند؛ کسی که این سوره را شب‌ها قبل از خواب بخواند، خداوند را با چهره‌ای نورانی ملاقات خواهد نمود.^۱ سیره پیغمبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بر این بود که هر شب سور مسبحات را تلاوت می‌فرمود. در روایتی از امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام نقل شده است که حضرت فرمود: کسی که سور مسبحات را قبل از خواب بخواند، نمی‌میرد مگر اینکه حضرت قائم عَلَيْهِ السَّلَام را درک می‌کند و اگر هم بمیرد، در جوار پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خواهد بود.^۲ سور مسبحات عبارتند از: حدید، حشر، صف، جمعه و تغابن که وجه اشتراک آنها این است که با تسبیح شروع شده‌اند. این سوره‌ها - به خصوص سوره‌های حشر و حدید^۳ - آیاتی هستند که مشتمل بر اسم اعظم پروردگار است.

اوقات مناسب تلاوت قرآن

۱. بین الطلوعین

برای تلاوت قرآن زمان‌های مناسبی در نصوص دینی مطرح شده است. خداوند متعال می‌فرماید: «أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً»^۴؛ نماز را از زوال خورشید (ظهر) تا هنگام تاریکی شب (نیمه‌شب) برپا دار! خداوند در این آیه به نماز صبح که مشتمل بر تلاوت قرآن است، در هنگام فجر (بین الطلوعین) تأکید کرده است؛ علتش را چنین بیان نموده که قرائت قرآن در بین الطلوعین مشهود است. پیرامون

۱. «يَأْتِسَادُو عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ: مَنْ اشْتَقَّ إِلَى الْجَنَّةِ وَإِلَى صَفْتِهَا فَلْيَقْرَأِ الْوَاقِعَةَ»؛ «يَأْتِسَادُو عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ: مَنْ قَرَأَ الْوَاقِعَةَ كُلَّ لَيْلَةٍ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ لَعَنَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَوَجْهَهُ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ»؛ همان، ج ۵، ص ۲۰۳.

۲. الکافی، ج ۲، ص ۶۲۰.

۳. علامه طباطبایی رَحِمَهُ اللهُ می‌فرمود: اگر نتوانستید همه این سوره‌ها را بخوانید، سوره حشر را بخوانید و اگر فرصتش را نداشتید، از آیه ۲۱ تا آخر این سوره را بخوانید!

۴. الإسراء، ۷۸.

مشهود بودن نماز صبح، در روایات این‌گونه توضیح داده شده که هنگام بین‌الطلوعین هم ملائکه شب و هم ملائکه روز حاضرند و بر این نماز و قرآن شهادت می‌دهند و آن را ثبت می‌کنند.^۱ به تعبیری، ثوابش دو برابر خواهد بود. معنای دقیقش این است که در این زمان استعداد بیشتری برای درک معارف بلند قرآن برای سالک وجود دارد. به همین خاطر است که در وصف بین‌الطلوعین فرموده‌اند: هوای آن، هوای بهشتی است و ارزاق مخلوقات تقسیم می‌شود و هر کسی در این زمان خواب باشد، از روزی اش محروم می‌شود.^۲ پس کسی که در بین‌الطلوعین بیدار بوده و مشغول به تلاوت باشد، خداوند ﷻ عنایت ویژه‌ای به او خواهد داشت.

غروب آفتاب

زمان دیگری که برای تلاوت قرآن خیلی مناسب است، هنگام غروب آفتاب تا اذان مغرب است. علامه طباطبایی و استاد سعادت پرور رحمتهما و سایر بزرگان توصیه می‌کردند سالک از این زمان برای تلاوت قرآن استفاده کند؛ زیرا استغفار در این زمان می‌تواند مشکلاتی چون فقر مالی، فرزنددار نشدن، نداشتن همسر خوب و... را برطرف سازد.^۳

۱. ر.ک: الکافی، ج ۳، ص ۲۸۳.

۲. مراد از رزق و روزی در این روایات، عمدتاً روزی معنوی است، نه رزق مادی؛ چون بسیاری از انسان‌های مترف و ثروتمند اصلاً اهل نماز و عبادت بین‌الطلوعین نیستند.

۳. «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا جَعْفَرٍ عَ وَ أَنَا عِنْدَهُ فَقَالَ إِنِّي كَثِيرُ الْمَالِ وَ لَيْسَ يُؤَلِّدُ لِي وَ لَدَّ فَهَلْ مِنْ جِبِلَّةٍ قَالَ اسْتَغْفِرْ رَبَّكَ سَنَةَ فِي آخِرِ اللَّيْلِ مِائَةَ مَرَّةٍ فَإِنَّ ضَيِّعَتَ ذَلِكَ بِاللَّيْلَةِ فَافْضِهِ بِالنَّهَارِ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ»؛ وسائل الشیعة، ج ۷، ص ۱۷۸.

روز اول: اهمیت تلاوت قرآن

پندی از حق متعال

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ»

«ای مردم! یقیناً از سوی پروردگارتان برای شما پند و موعظه‌ای آمده؛ و شفاست برای آنچه در سینه‌هاست و سراسر هدایت و رحمتی است برای مؤمنان.»

مکالمه با حق متعال

«قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُحَدِّثَ رَبَّهُ فَلْيَقْرَأِ الْقُرْآنَ.»^۱
«پیامبر خدا ﷺ فرمود: اگر کسی از شما مشتاق سخن گفتن با پروردگارش است، قرآن بخواند.»

امام خمینی رحمته الله علیه

ای عزیز! بدان که عظمت هر کلام و کتابی یا به عظمت متکلم و کاتب آن است؛ یا به عظمت مطالب و مقاصد آن؛ یا به عظمت نتایج و ثمرات آن؛ یا به عظمت رسول و واسطه آن؛ یا به عظمت مرسل إليه و حامل آن؛ یا به عظمت حافظ و نگاهبان آن؛ یا به عظمت شارح و مبیین آن؛ و یا به عظمت وقت ارسال و کیفیت آن. جمیع این امور در این صحیفه نورانیّه به وجه اعلی و اوفی موجود است. اما عظمت متکلم آن و منشی و صاحب آن؛ پس آن عظیم مطلق است که جمیع عظمت‌های متصوره در ملک و ملکوت و تمام قدرت‌های نازل در غیب و شهادت رشحه‌ای از تجلیات عظمت فعل آن ذات مقدّس است. اما عظمت رسول وحی و واسطه ایصال؛ پس آن، جبرئیل امین و روح اعظم است که پس

۱. یونس، ۵۷.

۲. میزان الحکمة، ج ۹، ص ۳۴۵.

از خروج رسول اکرم ﷺ از جلیاب بشریت و توجّه دادن شطر قلب به حضرت جبروت، متصل به آن روح اعظم شود. آن ذات شریف نورانی، ملک موکّل علم و حکمت و صاحب ارزاق معنویّه و اطعمه روحانیّه است.^۱

در این کتاب شریف قضایا به طوری شیرین اتفاق افتاده که تکرار آن انسان را کسل نکند؛ بلکه در هر دفعه که اصل مطلب را تکرار کند، یک نکته مهم عرفانی یا اخلاقی را مورد نظر قرار داده و قضیه را در اطراف آن چرخ می دهد. آرزوی این ضعیف بی مایه است که با توفیق الهی کتابی در خصوص قصص قرآنیّه و حل رموز و کیفیت تعلیم و تربیت آنها فراهم آورم، به قدر میسور.^۲

***

هرچه آمد خوب و زشت اندر جهان

جمله را از حق بین وز حق بدان

این ترازو زان ترازو آمده است

نیک بنگر زان که نیکو آمده است

آمد این قرآن ترازو از خدا

تا ازو دانیم نقد و قلب را^۳

اهتمام آیت الله کشمیری رحمته الله علیه به قرآن

یکی از شاگردان شیخ عبدالکریم کشمیری رحمته الله علیه می گوید: من کسی را ندیدم که مثل ایشان اهل قرآن باشد. علاقه عجیبی به قرآن داشت. مخصوصاً قبل از سکنه شان گاهی هر سه روز یکبار ختم قرآن می کردند. وقتی قرآن می خواندند، چهره شان واقعا دیدنی

۱. آداب الصلاة، ص ۱۸۳.

۲. همان، ص ۱۸۷.

۳. انتہانامه، ص ۲۷۰.

بود. یک قرآن بزرگ داشتند که از روی آن می خواندند. هنگام قرائت صورتشان مثل مهتاب می درخشید. معلوم بود ایشان در عالم دیگری است.^۱

***

«اللَّهُمَّ قَرِّبْنِي فِيهِ إِلَى مَرْضَاتِكَ وَجَبِّبْنِي فِيهِ مِنْ سَخَطِكَ وَنِقْمَاتِكَ وَوَفِّقْنِي فِيهِ لِقِرَاءَةِ كِتَابِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»^۲

«خدایا! در این روز (دوم ماه رمضان) مرا به موجبات رضایت رهنمون ساز و از موجبات خشم و انتقامت دور کن؛ و مرا به تلاوت قرآن موفق بدار! به رحمت، ای مهربان ترین مهربانان!»

---

۱. شیدا، ص ۸۶.

۲. إقبال الأعمال، ج ۱، ص ۱۲۰.